

УДК 347

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.65.26>

ДОКАЗИ ТА ДОКАЗУВАННЯ У СПРАВАХ ПРО ЗАХИСТ ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ: ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Шкабаро В.М.,

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри права, політології та міжнародних відносин Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)
<https://orcid.org/0000-0002-7105-6170>
E-mail: vshkabaro@duan.edu.ua

Тодорошко Т.А.,

старший викладач кафедри права, політології та міжнародних відносин Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)
<https://orcid.org/0000-0002-1890-8119>
E-mail: ttodoroshko@duan.edu.ua

Біла А.В.,

викладач кафедри права, політології та міжнародних відносин Університету імені Альфреда Нобеля
<https://orcid.org/0000-0002-8271-8539>
E-mail: bila.a@duan.edu.ua

Шкабаро В.М., Тодорошко Т.А., Біла А.В. Докази та доказування у справах про захист ділової репутатії в мережі інтернет: вітчизняний і зарубіжний досвід

Наукова стаття присвячена доказам та доказуванню у справах про захист ділової репутатії в мережі Інтернет. Досліджується правова природа поняття «ділова репутатія». Досліджується вітчизняний український та зарубіжний досвід при розгляді справ про захист ділової репутатії в мережі Інтернет. У статті визначено загальні засади захисту ділової репутатії у вітчизняному законодавстві, встановлено способи захисту ділової репутатії у мережі Інтернет відповідно до національного законодавства та судової практики. Охарактеризовано докази, необхідні для підтвердження завдання шкоди діловій репутатії особи, акцентовано увагу на понятті електронних доказів у цивільному судочинстві при розгляді справ щодо порушення ділової репутатії особи. Охарактеризовано лінгвістичну експертизу як спосіб доказування порушення ділової репутатії особи, встановлено способи визначення належного відповідача у справах про захист ділової репутатії особи. Акцентовано увагу на строках позовної давності, що застосовується при розгляді справ про захист ділової репутатії особи та порядку обчислення строку позовної давності, наголошено на недопущенні притягнення до відповідальності за висловлення оціночних суджень, визначено правову природу та сутність оціночних суджень. Проаналізовано практику Верховного суду України з розгляду справ щодо порушень ділової репутатії фізичних та юридичних осіб, охарактеризовано іноземний досвід захисту ділової репутатії, встановлено відмінність національного та іноземного досвіду захисту ділової репутатії. Особливу увагу приділено відповідальності провайдерів за порушення ділової репутатії відповідно до європейського законодавства та законодавства США. За проведеним аналізом сформульовано висновки щодо напрямків та перспектив удосконалення чинного законодавства України у сфері захисту ділової репутатії.

Ключові слова: ділова репутатія, честь, гідність, доказ, доказування, інтернет, немайнові права, захист.

Shkabaro V.M., Todoroshko T.A., Bila A.V. Evidence and proof in cases on protection of business reputation on the internet: domestic and foreign experience

This article is devoted to evidence and proof in cases of protection of business reputation on the Internet. The legal nature of the concept of “business reputation” is studied. The domestic Ukrainian and foreign experience in considering cases of protection of business reputation on the Internet is studied. The article defines the general principles of protection of business reputation in the domestic legislation, establishes ways to protect business

reputation on the Internet in accordance with national legislation and case law. The evidence necessary to confirm the task of damaging a person's business reputation is characterized, attention is focused on the concept of electronic evidence in civil proceedings in cases of violation of a person's business reputation. Linguistic expertise is characterized as a way to prove the violation of a person's business reputation, ways to determine the appropriate defendant in cases of protection of a person's business reputation are established. Emphasis is placed on the statute of limitations used in cases of protection of business reputation of the person and the procedure for calculating the statute of limitations, emphasizing the inadmissibility of prosecution for making evaluative judgments, defining the legal nature and essence of evaluative judgments. The practice of the Supreme Court of Ukraine on cases of business reputation violations of individuals and legal entities is analyzed, foreign experience in business reputation protection is characterized, the difference between national and foreign experience in business reputation protection is established. Particular attention is paid to the liability of providers for breach of business reputation in accordance with European and US law. According to the analysis, conclusions are formulated on the directions and prospects for improving the current legislation of Ukraine in the field of protection of business reputation.

Business reputation is a non-property right of a person guaranteed by the Constitution of Ukraine, which provides for a public assessment of the business qualities of an individual, achievements in sociopolitical, public life, etc. For a legal entity, business reputation is a criterion of successful professional, economic or other activity. Protection of business reputation is a particularly important institution of civil law, because it is a mechanism for restoring the violated non-property rights of the individual. Nowadays, the issue of protection of business reputation is relevant due to violations on the Internet. Thus, the rapid development of information and telecommunications technologies has contributed not only to the emergence of new unlimited opportunities in the world wide web, but also to numerous violations of non-property rights of individuals, including business reputation.

Key words: business reputation, honor, dignity, evidence, proof, internet, non-property rights, protection.

Постановка проблеми. Питання захисту ділової репутації як фізичних, так і юридичних осіб останнім часом стає все далі актуальнішим та гострішим через збільшення кількості порушень в мережі Інтернет. Бурхливий розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій сприяє не лише появі нових необмежених можливостей у всесвітній мережі, але й численним порушенням немайнових прав осіб, в тому числі, і ділової репутації.

Стан опрацювання теми наукової роботи. Дослідження окремих аспектів захисту ділової репутації в мережі Інтернет присвячено праці О.А. Гончаренко, Д. Маріц, Р. Каньовський та інших. Проте, незважаючи на наявність деяких здобутків правової доктрини у сфері захисту ділової репутації в мережі Інтернет, доводиться констатувати, що тема судового захисту ділової репутації залишається малодослідженою.

Метою статті є дослідження судової практики України та питань доказування у справах щодо захисту ділової репутації в мережі Інтернет та проведення порівняльного аналізу між українським та іноземним досвідом у сфері правового регулювання та правозастосовчої практики у цьому напрямку.

Виклад основного матеріалу. Судова практика не містить єдиного підходу щодо прийняття доказів, якими зафіксовано поширення інформації у мережі Інтернет. Способами фіксації недостовірної інформації може бути скріншот (фото) веб-сторінки або безпосередньо веб-сторінка як електронний доказ. За своєю суттю веб-сторінка є електронним доказом і може подаватись до суду в оригіналі або в електронній копії, що засвідчується електронним цифровим підписом.

Згідно з положеннями чинного законодавства України доказування не може ґрунтуватись на припущеннях. У випадку розміщення недостовірної інформації, в мережі Інтернет, особа повинна надати до суду докази розміщення даної інформації. У цьому випадку до суду можуть бути подані докази як у паперовій формі, так і електронні докази.

Згідно зі ст. 100 Цивільного процесуального кодексу України електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет [1]).

Вважаємо, що досить дієвим способом фіксації інформації у мережі Інтернет є лінгвістична експертиза проведена на замовлення позивача, оскільки процесуальні кодекси дозволяють учасникам справи самостійно замовляти проведення експертизи. У такому випадку скріншоти будуть складовою експертизи, що включає ймовірність їх відхилення судом окремо від висновку експерта. Крім того, проведення лінгвістичної

експертизи (авторознавчої або семантико-текстуальної) може бути допоміжним доказом при встановленні відповідача та при доведенні характеру поширеної інформації.

Також необхідно звернути увагу на те, що особа, яка поширила недостовірну інформацію в мережі Інтернет, щоб не нести відповідальності за таке поширення, може знищити таку інформацію, оприлюднення її в мережі Інтернет припиниться, і ознайомлення судді із даною інформацією безпосередньо в Інтернеті стане неможливим. Таким чином необхідно звертатися до суду у відповідності до Цивільного процесуального кодексу України із письмовою заявою про забезпечення позову із зазначенням причини, у зв'язку з якими потрібно забезпечити позов, та виду забезпечення позову, який належить застосувати, з обґрунтуванням його необхідності. У даному випадку таким заходом може бути заборона вчиняти певні дії. Це стосується розгляду справ у порядку цивільного судочинства.

Відповідно до п. 19 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» від 27.02.2009 № 1, вирішуючи питання про визнання поширеної інформації недостовірною, суди повинні визначати характер такої інформації та з'ясувати, чи є вона фактичним твердженням, чи оціночним судженням [2].

З огляду на положення ст. 60 ЦПК України, позивач у вказаній категорії справ має належним чином довести, що поширена про нього недостовірною інформація є саме фактичним твердженням.

Відповідно до ст. 30 Закону України «Про інформацію» [3], ніхто не може бути притягнутий до відповідальності за висловлення оціночних суджень. Оціночними судженнями, за винятком наклепу, є висловлювання, які не містять фактичних даних, критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, зокрема з огляду на характер використання мовно-стилістичних засобів (вживання гіпербол, алегорій, сатири). Оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості.

По суті оціночні судження являють собою суб'єктивну думку, яка через свою суб'єктивність не може бути правильною або неправильною. Винятком є лише висловлювання оцінних суджень у брутальній, принизливій чи непристойній формі, що може тягти виникнення обов'язку компенсувати завдану моральну шкоду. Але зміст оцінних суджень не може спричиняти юридичної відповідальності за статтею 277 ЦК і не може бути спростованим.

Варто зауважити, що право висловлювати судження, оцінку, думки закріплено також у статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка є частиною національного законодавства України і, як міжнародний документ, має вищу юридичну силу у системі права нашої держави. Тому, якщо інформація містить ознаки оціночних суджень, суд не зможе прийняти рішення про спростування такої інформації. Якщо ж твердження мають більш різкий, безапеляційний характер та можуть бути перевірені на достовірність, то вони можуть бути спростовані судом.

Для захисту ділової репутації в суді необхідно, також, довести хто саме є порушником, тобто кому належить веб-сайт, на якому відбулося порушення та хто є автором поширеної інформації, яка сприяла порушенню ділової репутації. Якщо говорити про мережу Facebook, то довести, що сторінка дійсно належить особі, яка порушила право, дуже складно, це стосується неперевіжених облікових записів. Хіба ця особа сама визнає у суді, що обліковий запис належить їй. У контексті Facebook, власником сайту є іноземна корпорація, яку важко буде змусити виконати рішення українського суду.

Відповідно до статті 277 Цивільного кодексу України [4] та статті 12 Цивільного процесуального кодексу України [1], обов'язок довести, що поширена інформація є достовірною, покладається на відповідача. Позивач же має право подати докази недостовірності поширеної інформації.

Звертаючись до судової практики, зазначимо, що 20 березня 2019 року Касаційний цивільний суд Верховного суду України розглянув справу за позовом ОСОБА_3 до ОСОБА_4, третя особа – Громадська організація «Об'єднання українсько-чеченської дружби», про захист честі, гідності та ділової репутації, зазначивши таке. Позивач не довів порушення його прав, оскільки інформація, що була розміщена в соціальній мережі Facebook, стосується ГО «Об'єднання українсько-чеченської дружби», яка у цій справі залучена як третя особа. При цьому та обставина, що позивач є керівником ГО «Об'єднання українсько-чеченської дружби», не є підставою вважати порушенням прав позивача, оскільки він звернувся до суду із цим позовом як фізична особа, а не як керівник зазначеної громадської організації з метою представлення її інтересів та захисту ділової репутації [5].

У разі поширення інформації посадовою чи службовою особою для визначення належного відповідача судам необхідно з'ясувати, від імені кого ця особа виступає. Якщо посадова чи службова особа виступає не від імені юридичної особи і не при виконанні посадових (службових) обов'язків, то належним відповідачем є саме вона.

29 серпня 2018 року КЦС ВС скасував рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 20 лютого 2017 року та ухвалу Апеляційного суду м. Києва від 28 вересня 2017 року у справі за позовом фізичної особи до ГО «Центр протидії корупції», ГО «Об'єднання Ротарі клубів України», третя особа – ГО «Медичний контроль», про захист честі, гідності, ділової репутації та відшкодування моральної шкоди і передав на новий розгляд до суду першої інстанції, зазначивши у постанові таке. Звертаючись до суду з позовом, позивач, як на підставу його задоволення, посилався на те, що інформація, поширена членом ГО «Центр протидії корупції» під час свого виступу на медійному заході – круглому столі, який був організований ГО «Об'єднання Ротарі клубів України» у режимі відео-конференції з метою обговорення теми: «СТОП ПОЛІО: здоров'я нації чи інформаційна війна?», є недостовірною та такою, що порушує його честь, гідність та ділову репутацію. Суди не встановили, що відповідна особа під час проведення медійного заходу – круглого столу виступала від імені ГО «Центр протидії корупції» і при виконанні своїх посадових (службових) обов'язків. За таких обставин передчасним є висновок судів про те, що належним відповідачем у цій справі має бути саме ГО «Центр протидії корупції». Крім того, відповідно до частини першої статті 1172 ЦК України юридична або фізична особа відшкодовує шкоду, завдану їхнім працівником під час виконання ним своїх трудових (службових) обов'язків. При стягненні компенсації моральної шкоди із ГО «Центр протидії корупції» суди не встановили, що відповідна особа є працівником ГО «Центр протидії корупції» [6].

У рішення Касаційного цивільного суду Верховного суду України від 11 липня 2018 року зазначено, що Позивачем не надано жодних доказів того, що редакція газети є реєстрантом (власником) доменного імені та/або власником домену. Крім того, позивачем не надано жодних доказів розміщення відповідачами спірної інформації у соціальній мережі Facebook, про спростування якої він просить [7].

Аналізуючи зарубіжний досвід захисту ділової репутації особи, наведемо приклад законодавчого регулювання відповідальності за порушення у сфері ділової репутації Великобританії. Відповідно до Закону Великобританії «Про дифамацію» від 2013 року оператори веб-сайтів не несуть відповідальності у разі пред'явлення до них користувачами претензій за наклеп за умови, що вони вживають певних заходів в розумні терміни після отримання повідомлення про зміст правопорушення. У розділі 5 Закону вказано, що якщо автор не може зв'язатися, (наприклад, якщо публікація є анонімною або користувач поставив явно фіктивні контактні дані), оператор сайту повинен взяти на себе видалення контенту, або самі можуть понести відповідальність за такі публікації [8; 9].

Звернемося до судової практики щодо розгляду спорів у сфері захисту ділової репутації іноземних судів. Судовий розгляд про поширення наклепу між англійським фізиком Лоуренсом Годфрі і великим інтернет-провайдером Demon Internet завершився поразкою провайдера і хвилюючим для британської Інтернет-спільноти рішенням, згідно з яким провайдер повинен відповідати за зміст матеріалів, що публікуються відвідувачами його сервера. В одній з груп, хостинг якої надає Demon, доктор Годфрі виявив підписане його ім'ям повідомлення, що приписують Годфрі якісь вигадки. Провайдер відмовився прибрати образливу підробку. Після цього Годфрі подав на Demon до суду. Це перший судовий позов такого роду в Великобританії. Суд постановив, «Інтернет-провайдери не беруть участі в процесі публікації як такі, а просто виступати в якості посередників ...». Проте, в справі Годфрі було встановлено, що провайдер може бути притягнутий до відповідальності за загальним правом, якщо він був повідомлений про наклепницьку публікацію, і тому виявляється відповідальним за публікацію з цього моменту [10].

11 липня 2017 року Інститут Лицарів подав позов до федерального суду проти президента Трампа та його помічників за блокування семи людей з акаунта Twitter @realDonaldTrump на основі критики його президентства та політики (справа Knight Institute v. Trump). У позові стверджується, що акаунт @realDonaldTrump є «публічним форумом» згідно Першої поправки, з якого уряд не може виключати людей, виходячи просто з їхньої точки зору. Він також стверджує, що Білий дім порушує першу поправку щодо семи окремих позивачів, і що Білий дім позбавляє тих, хто залишається на публічному форумі, можливості почути критику Президента. У рішенні Апеляційний суд США підтвердив рішення окружного суду, що практика президента Трампа щодо блокування критиків з його акаунта в Twitter порушує Першу поправку [10].

Прецедентне право ЄС в цілому дотримується більш суворого підходу до відповідальності провайдерів послуг Інтернет, ніж прецедентне право США. Директива 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку» [11] надає імунітет провайдеру Інтернет-послуг на відповідальність тільки тоді, коли він виступає в якості «простого каналу» (ст. 12) або забезпечує «тимчасове кешування» (ст. 13), з єдиною метою зробити передачу контенту більш ефективною. Директива застосовується у випадках порушення авторських прав, дифамації і вторгнення в приватне життя. Імунітет також надається, якщо послуга провайдера носить чисто технічний, автоматичний і пасивний характер і якщо провайдер не володіє ні знаннями, ні контролем над

переданим або зберіганням контенту (Ст. 42) (справа *Scarlet Extended SA v. SABAM*). Персональні дані, що зберігаються постачальниками телекомунікаційних послуг, регулюються окремою Директивою по зберігання даних 2006/24/ЄС. Закони, що вимагають збереження в державних цілях даних про місцезнаходження та трафік окремих користувачів, порушують законодавство ЄС (рішення по справі *Digital Rights Ірландії* у 2014 р). Постачальники послуг за поважних підстав можуть відмовитись виконувати національні зобов'язання щодо збереження даних, хоча рішення не є зрозумілим щодо того, які засоби захисту доступні для окремих користувачів, особисті дані яких розкриваються [12].

Висновки. Таким чином, варто зазначити, що віртуальні правовідносини, на сьогодні, набули неабиякої актуальності, а тому правове регулювання таких відносин є обов'язковим елементом належного механізму захисту ділової репутації, в тому числі, в мережі Інтернет. Зарубіжний досвід демонструє тенденцію до притягнення до відповідальності провайдерів за порушення ділової репутації в мережі Інтернет. Національне законодавство таких положень не передбачає, тому механізм правового регулювання у даній сфері не можна вважати ефективним. На нашу думку, доцільно внести зміни до цивільного законодавства України із врахуванням необхідності встановити унормоване визначення поняття «ділова репутація», визначити способи захисту ділової репутації в мережі Інтернет, запровадити відповідальність провайдерів за порушення у сфері ділової репутації, надати провайдерам широке коло повноважень щодо усунення контенту, який порушує право, блокування порушників тощо. Перспективами подальших досліджень є шляхи та конкретні пропозиції щодо запровадження змін до законодавства у сфері захисту ділової репутації.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Кодекс України 18.03.2004 № 1618-IV. Дата оновлення: 13.08.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
2. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Пленуму Верховного суду України від 27.02.2009 № 1. URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09#Text
3. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. Дата оновлення: 16.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
4. Цивільний кодекс України: Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. Дата оновлення: 28.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
5. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 20 березня 2019 року у справі № 522/16923/16 (провадження № 61-29689св18). Єдиний державний реєстр судових рішень: веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80854281>
6. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 29 серпня 2018 року у справі № 761/29315/16-ц (провадження № 61-23368св18). Єдиний державний реєстр судових рішень: веб-сайт. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76207109>
7. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 11 липня 2018 року у справі № 658/1795/17-ц (провадження № 61-17367св18). Єдиний державний реєстр судових рішень: веб-сайт. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75370716>
8. UK Defamation Act of 2013: веб-сайт. URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/26/enacted>
9. Физик заставил провайдера отвечать за публикацию клеветы в ньюс-группе 2000: Lenta: веб-сайт. URL: <https://lenta.ru/news/2000/03/31/demon/82769495>
10. Knight First Amendment Inst. at Columbia Univ. v. Trump, No. 1:17- cv-5205 (S.D.N.Y.). No. 18-1691. JUSTIA US Law: веб-сайт. URL: <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/ca2/18-1691/18-1691-2019-07-09.html>
11. Директива 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ...: Міжнародний документ від 08.06.2000 № 2000/31/ЄС. Єдиний державний реєстр судових рішень: веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_224#Text
12. European Commission, Comparative Study Of Different Approaches To New Privacy Challenges, In Particular In The Light Of Technological Developments, Final Report JLS/2008/C4/011 30-CE 0219363/00-28. 2010. URL: http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/studies/new_privacy_challenges/final_report_e n.pdf